

CRKVA I OSUVREMENJENO REDOVNIŠTVO

Dr. A. J. Matanić

Sa zanimanjem pročitah u *Svescima* (br. 17-18/1970, str. 79—84) članak pod naslovom »Redovništvo u osuvremenjenoj Crkvi — sadašnji problem i jedna vizija«, a potpisao ga je Zvonimir Šagi-Bono. Članak se dijeli na osam manjih podnaslova, koje doslovce prenosim, s kraćim sadržajem, u svrhu mogega osvrta i napisa:

1) *Postoji li kriza redovništva?* Odgovor je jesan i jasan, a ono što se dosada učinilo da se iziđe iz te krize — ne zadovoljava. Signala krize ima više: apatičnost u jednom dijelu, dezorijentacija i buntovnost u drugom dijelu mladih redovnika, pomanjkanje zvanja, trvenja i nepodnošenje među redovima (sic, redovito malim početnim slovom!), sve teži odnosi na relaciji biskup—redovnici, i drugo.

2) *U čemu je srž krize?* Pisac odgovara: kriza je u strukturi, tj. u onom što je sasvim općenito svim Redovima, a to su »organizaciona struktura« i »radna namjena« pojedinoga Reda ili Družbe u Crkvi. Pisac misli da obnova i prilagođenje redovničkog života, kako ih Crkva želi, nisu mogući u postojećoj strukturi.

3) *Što je red kao struktura u Crkvi?* Pisac razlikuje »redovnički život«, koji već zarana niče u samoj crkvenoj zajednici, i »samu strukturu« toga života, koja, veli, nadolazi kasnije kao »konkretno proživljavanje«. Prema ovome temeljnom razlikovanju pisac iznosi nekoje misli povijesne naravi, na koje ćemo se kasnije navratiti, da pokaže kako su razne konkretne strukture Redova izmijenile svoj položaj u crkvenoj zajednici te kako od toga proizlaze mnoge poteškoće: odnos Reda prema crkvenoj zajednici (misli na mjesnu ili pokrajinsku crkvenu zajednicu), djelovanje Reda mimo iste zajednice, odnos redovnika prema članovima drugih staleža u Crkvi, napose prema biskupima i biskupijskom kleru.

4) *Što se onda može učiniti?* Treba se vratiti na izvore, veli naš pisac, a to znači da je Redu kao strukturi u sadašnjem smislu odzvonilo. Redovnici bi trebali doći u crkvenu zajednicu (mjesnu, pokrajinsku) i ovisiti o biskupu, odrekavši se egzempcije. Tako bi osigurali

mjesto i posao u Crkvi. Zato ne bi više imali smisla ni generali ni provincijali (tek nešto u stegovne svrhe), a isto tako ni Provincije ni Redovi, već bi njihove uloge preuzeli pojedini samostani kao konkretne zajednice, kojima mjesna Crkva može naći koristan i plodan posao. Ovo je ono središnje »novo«, za koje se pisac bitno zauzima (81b—82b) te završuje: »...treba mnogo više posvetiti brige traženju novih strukturnih mogućnosti, da red kao takav postane funkcionalniji pa makar trebalo učiniti i takve zahvate koji će ovaj čas ličiti nečemu posve novome. Obnova mora odgovoriti na pitanje, koliko je moguća stvarna reorganizacija ili posve nova organizacija, da bi radni udio njen bio što veći u cjelokupnoj crkvenoj strukturi« (82b).

5) *Utvrđiti što je bazično u redovničkim strukturama.* Radi se o traženju i određivanju »izvornoga duha reda«. Pisac misli da je taj duh Reda zapravo karizma ostvarivana u ustanovitelju i onima koji su mu se pridružili za izvršenje nekog zadatka, neke djelatnosti. U ovoj pak djelatnosti treba razlikovati općenite elemente, zajedničke svim Redovima u Crkvi, i posebne elemente, vlastite pojedinim Redovima, one koji unose diferencijaciju među njih. Ovdje pisac nastavlja: »Redovnička struktura rezultat je zato odnosa koji izvire iz djelatnosti. U djelatnosti se očituje posebnost karizme i razvija se posebni duh kao neka zajednička svijest, koja onda dovodi u zavisnost i samo djelovanje. Tako se stvara određena redovnička struktura. No globalno stanje crkvene društvenosti i svijeta i tu umanjuje specifične različitosti, te nije baš lako ni u samom početku nekog reda otkriti specifični duh« (83a).

Pisac, onda, dolazi do važnog zaključka: posebni elementi nisu trajni, već mogu nestati prema razvoju društva i povijesti; odatle proizlazi »nužno da težište obnove bude na strukturi«, tj. na ovome posebnom djelovanju Reda; stoga pojedine redovničke kuće (prema utvrđenom u br. 4) dobivaju poglavitu zadaću da se prema zadacima suvremenog društva ugrađuju u Crkvu kao zajednicu. To su, prema piscu, »bazične inicijative«, koje bi trebalo podržavati usprkos sadašnjoj, staroj i nefunkcionalnoj, organizaciji (83b).

6) *Potreba jednog novog asketskog programa.* Pisac tvrdi da se nalazimo u općoj krizi askeze, te da bi redovništvo ovdje moralo vidjeti svoju šansu. To pak odgovara njegovoj iskonskoj naravi i svrsi: produbljenju kršćanskog života. Zato je potrebna inicijativa, zanos, slušanje i oslobođenje Duha Božjega u pojedincima.

7) *Problem redovničkog zvanja.* Polazeći od nekih prividno neodobrivi činjenica u traženju i gajenju redovničkih zvanja, autor tvrdi da se na taj način ne mogu pomlađivati Redovi. Misli, naime, na potrebu karizmatičnosti, obraćenja i radikalizma, čega, veli, nemamo mnogo.

8) *Zaključno očitovanje.* Ovo su kritične i teške misli, veli naš pisac. One mogu dovesti do razmišljanja, sumnji i dilema. Posljednja je rečenica: »Bilo bi zato meni lično olakšanje kad bih mogao od braće s kojima me vežu tako uske veze dobiti više svjetla« (84b).

Potrudio sam se da što vjernije donesem sažetak ovoga članka, iako moram priznati da bi bilo potrebno još koju stvar ili koji podatak prenijeti. Članak mi izgleda pisan dobronamjerno i samostalno (nema ni jednog citata!), kao plod osobnoga razmišljanja. Pisac je iskoristio veliku slobodu koja nam se danas daje u očitovanju vlastitih misli i u dijalogiziranju. Ponegdje odaje naglasak ironije, a gdje-god i ojađenosti, kao nekog razočaranja. Ne poznajem pisca osobno niti išta naročita o njemu znam: tko je, kojega je Reda, koje je obrazovanosti? Stoga moje slijedeće opaske doista su pisane po načelu »non quis, sed quid«. Zahvaljujem Zvonimiru Sagi-Boni koji mi je pružio prigodu da na hrvatskom iznesem nekoje ideje koje sam inače već izrazio u ponekoj svojoj knjizi na talijanskom jeziku. Jasnoće radi iznosim ih pod trima podnaslovima.

*

1) *Teološki aspekti članka.* — Već samim naslovom ovoga mog napisa — »Crkva i osuvremenjeno redovništvo« — želio sam dati prednost ovim aspektima: prije svega Crkva, kao »populus Dei«, a redovnici i redovništvo jedan su od njenih dijelova, kraj svjetovnjaka i hijerarhije. Prema tome je razumljivo da, prije krize u redovništvu (ne »krize redovništva«!), imamo i krizu u Crkvi, što je dovoljno priznato i poznato; isto tako, ako budemo imali osuvremenjenu Crkvu, imat ćemo takvo i redovništvo. A što je važnije: obnova i prilagođenje redovništva ovisi u prvoj i posljednjoj instanciji o Crkvi, koje je ono sastavni dio.

Šagi-Bono pridaje veliku važnost karizmama (što je pomodno) i veli da »nikada nijedan red nije nastao odozgo, niti će, u to sam siguran, ikada nastati« (79b). Vjerujem da on zna da autentičnost karizmi ovisi o priznanju Crkve, niti je ikoji crkveni Red postao i ostao a da nije bio priznat od Crkve. Usprkos nesigurnom pisanju Šagi-Bone, nema Reda ili Družbe koji ne bi bio prihvaćen i priznat od Crkve, isprva sa strane pojedinih biskupa, koji su često bili i ustanovitelji Redova (npr. Bazilije, Augustin, Honorat, Martin, Grgur, Izidor, Krodegang...), a onda sa strane pape, odnosno Svete Stolice. Poznato je kako je kardinal Schuster, Benediktinac, zastupao tezu da je čak već sv. Benedikt bio dobio odobrenje iz Rima za svoj Red, dok je to redovita praksa za sve Redove počevši od pape Inocenta III. (1198). Razni »karizmatici« i utemeljitelji Redova, koji nisu bili priznati od Crkve, ili su se čak njoj protustavljali, bijedno su nestali, često gotovo nepoznati.

Šagi-Bono ima pravo misliti o krizi u redovništvu i o njezinim uzrocima što hoće. Ja mislim da je jedan od glavnih uzroka te krize, a bit će i uzrok eventualnog neuspjeha obnove, što se Crkva manje sluša. Dok Vatikanski II. i suvremeni pape govore o čuvanju naravi Redova, o poštivanju njihovih zdravih predaja (npr. u pobožnostima, običajima, odjeći), dotle mnogi redovnici (i redovnice) drukčije postupaju. Možemo se s pravom pitati: na čemu će se temeljiti obnova

ako nema crkvene podloge? Na čemu će počivati snaga dekreta i ustanova ako ih ne podržava autoritet Crkve? U ime koga i čega će govoriti ili zapovijedati oni redovnički starješine koji se sami nalaze izvan ili nasuprot direktivama Crkve? Šagi-Bono će reći da su ovo zastarjeli upitnici, jer da zaboravljam na karizme. Ali, ako za karizme jamči samo i sama Crkva? (Ovaj odnos »karizma—Crkva« sličí onome »jaje—kokoš« ili »rad—kapital«.)

Ono što naš pisac iznosi o srži krize u redovništvu, o Redu kao strukturi te o »bazičnom« u redovničkim strukturama, nije lako potvrditi pomoću crkvenoga učiteljstva. (Usput napominjem da mi se ne dopada značenje »strukture« koje pisac pridaje ovoj riječi: strukture su radije instituti teološke i pravne naravi, a nije struktura Reda njezova djelatnost, već je ova uklopljena u strukture.)

Misli, naime, Šagi-Bono da je srž krize u redovništvu u postojećoj strukturi; zatim ovu poistovjećuje s radnom namjenom ili s »posebnim djelovanjem« pojedinog Reda ili Družbe u Kristovoj Crkvi, a to je djelovanje, prema njemu, bitno i bazično u svakom Redu. Za slučaj nezamijevanja s moje strane donosim doslovno ovaj teži autorov tekst:

»Većina misli da red mora ostati, a ono u njemu treba se obnoviti. U tome mi se čini pogrešnim pristup cjelokupnoj obnovi redovništva. Pravila koliko god bila važna i zadirala (mislim na pravila opservancije) duboko u redovničku strukturu, ipak su samo akcidentalno obilježje onoga u čemu je red uopće red. Svi žele izmijeniti pravila (akcidentalni dio strukture), a sačuvati bit. Bit je mrtva, zato treba imati hrabrosti i to sagledati i priznati...« (80ab).

Autor, dakle, misli da je Redovima ponestalo bazično i bitno, tj. njihovo »posebno djelovanje«, te odatle potječe njihova kriza.

Sigurno je i istinito da »posebna svrha« Reda ili Družbe ulazi u njihovu narav ili bit. Međutim, trebalo bi ozbiljno dokazati:

- a) da li je Redovima doista ponestala njihova posebna svrha, i
- b) da li se narav ili bit Redova jastoji samo u posebnoj svrsi.

Na jedno i drugo treba odgovoriti *negative*: niti je Redovima ponestala njihova posebna svrha niti se narav ili bit Redova samo u njoj sastoji. Ovo što tvrdim (ili niječem) temelji se na suvremenom crkvenom učiteljstvu, a potvrđuje to i povijest, kako ću niže pokazati. Vatikanski II. i suvremeni pape na mnogo načina i u više prigoda govore o »naravi« (*natura, ratio essendi, forma ili genus vitae, etc.*) Redova, koja je »raison d'être« njihova opstanka; svaka je obnova mora poštivati i na njoj se temeljiti; nitko, ni papa ni biskupi ne mogu je mimoilaziti; redovnici moraju biti prema njoj odgajani kao što moraju prema njoj vršiti svoj apostolat u Božjem narodu.

Narav ili bit pojedinoga Reda ili Družbe ne sastoji se samo u njihovoj posebnoj svrsi, odnosno samo u njihovoj posebnoj djelatnosti u Crkvi, već to djelovanje i posebna svrha moraju biti kvalificirani, tj. zaodjeveni idejama, duhom i vjerskim iskustvom začetnika, odnosno ustanovitelja pojedinog Reda ili Družbe. U bit pojedine redovničke ustanove spada još posebna utemeljiteljeva milost (karizma očinstva),

njegovo iskustvo, vjerske i asketsko-moralne ideje. A sve je ovo u izvjesnoj mjeri uvjetovano »sredinom« (mjesto, vrijeme, društvo, ljudi) u kojoj je dotični ustanovitelj živio ili djelovao. Ova se sredina mijenja: nije ista starokršćanska, srednjovjekovna i naša novija, moderna sredina. Po mome mišljenju (koje nije samo moje) u ovome je srž i krize i obnove Redova: da upoznaju vlastitu »sredinu«, da joj se znaju prilagoditi, odbacivši ono što je u njihovoj opstojnosti uvjetovano prošlim sredinama i prihvaćajući ono što ih prilagođuje ovoj sredini, te da ujedno u tom procesu spase sav vlastiti duh, tj. bit ili narav. Šagi-Bono neispravno cijepa djelatnost i duh Reda, dapače, prema njemu duh kao da pridolazi djelatnosti.

Svaki dakle Red, svaka Družba, svaki njihov član, pa i posljednji, morali bi nastojati oko toga »spasavanja«, pod kaznom izumrća, jer, ako to izgube, onda doista nemaju ni mjesta ni posla u Crkvi. Koncil upozorava i biskupe da poštuju narav pojedinih Redova kad im dodjeljuju koji posao ili kad ih na nj pozivlju; Koncil također opominje svećenike, ispovjednike redovnika ili redovnica, da u duhovnome vodstvu i apostolatu među njima poštuju narav njihove ustanove. Stoga je tvrdnja Šagi-Bone da se Redovi sve manje u biti razlikuju, i to kao da to »smanjivanje« želi sama Crkva, sasma neispravna, a i nepravedna (80—81).

Dosljedno ovome, nije dopušteno zaključivati da, budući da »posebni elementi« Redova mogu nestati (poglavito zbog mijenjanja društva, odnosno povijesne sredine), sami Redovi ili redovnici mijenjaju svoje posebne elemente, te da se u tome sastoji njihova obnova (v. nav. čl., 82—83). Koliko mi je poznato, u cijeloj povijesti redovništva imamo dosad tek par primjera kako je nekom Redu ponestala posebna svrha (»raison d'être) i kako je Sveta Stolica u tome pritekla u pomoć. Bilo je to za pape Pija XII, koji je Redu Malteških vitezova odredio posebnu svrhu pomaganja misija, te Redu Trinitaraca, ustanovljenu »pro redemptione captivorum a potestate Saracenorum«, da radi »pro redemptione animarum a captivitate diaboli«.

Ovo su ipak rijetki slučajevi, za koje još ne možemo reći da li su uspjeti; a ni za jedan crkveni Red nije nimalo poželjno da dođe u sličnu situaciju. Moramo biti uvjereni da, normalno, u Crkvi Kristovoj svakom redovniku, ili Redu, ili Družbi ima mjesta i posla.

Čudno mi izgleda kako Šagi-Bono mršavo piše o potrebi novog asketskog programa za redovnike, koji, veli, svi zajedno teže za »produbljenjem kršćanskog života«. Ova je posljednja fraza veoma općenite naravi, tako da iz nje nisu isključeni ni kršćanski svjetovnjaci, koji, kad ozbiljno shvaćaju svoje vjerske obveze, također teže za produbljenjem vlastitog kršćanskog života. Koncil i crkveno učiteljstvo prikazuju potanje zajedničku narav svih redovnika (pod zajedničkim nazivom »vita consecrata«) kad kažu da su oni (redovnici) »posvećeni« službi Božjoj na novi, posebni, intimniji, potpuni i savršeni način (*modo novo, specialiter, intimiori, totali et magis perfecto*, što su sve adjektivi Vatikanskog II.), i to za razliku od krsnoga posvećenja; redovnici, veli koncil, slijede Krista »iz blizine«, u službi su cijele Crkve

i vode duhovni život (molitve, kreposti, itd.) koji odgovara njihovoj posveti. Eto »asketskog programa« u izobilju!

Duže bih se morao osvrnuti na ono što Šagi-Bnono piše o »problemu redovničkog zvanja«. Kad bih rekao da se Bog služi i izvjesnim verbovanjem i obećanjima, vjerujem da moj subesjednik ne bi ostao zadovoljan. Međutim, sâm Vitanski II. i još nekoji noviji crkveni dokumenti govore o »začetku«, »klici« i »znakovima« redovničkih i svećeničkih zvanja, kod dječaka ili djevojčica, što zatim mora imati svoj razvoj. Tu je uloga redovničkih i svećeničkih odgojitelja: da znaju tražiti, otkriti i njegovati te »klice«, što će postići ispravnim odgajanjem i askezom, i to opet u vidu na »posebnu svrhu« staleža ili Reda kome su dotične ili dotični dospjeli. Uspoređivati ovaj odgoj ili askezu sa spremanjem na bilo koji svjetovnjački zanat čini mi se neukusno, i znači neznačajki govoriti o stvari.

2) *Povijesni aspekti članka.* — Kako već natuknuh, pod svojim trećim podnaslovom (»Što je red kao struktura u Crkvi?«) Šagi-Bono temelji svoje rezoniranje poglavito na povijesti redovništva (80-81). Bilo bi zanimljivo parafrazirati njegovo pisanje, te, kad bi bilo prostora, staviti na jedan stupac tekst Šagi-Bone, a na drugi stupac moj tekst. Nastojat ću biti što kraći.

Odmah na početku svoga izlaganja pisac ispravno razlikuje »redovnički život«, uzet kao ideal, i njegove konkretne strukture kroz povijest do danas. Ali pisac nastavlja, da su redovnici i redovnice nicali u prvotnim crkvenim zajednicama prije Redova ili Družbi. Prema tome autor izriče očito protuslovlje, da u Crkvi imasmo prije redovnike nego Redove, odnosno imasmo redovnike bez Redova.

Kad ne bismo imali drugih razloga, već samo ovo protuslovlje našega pisca pokazivalo bi da se oni najstariji kršćanski »askete« (muževе i žene, *continentes*, *poenitentes*, *virgines*, kako ih izvori nazivlju) ne mogu poistovjetiti s redovnicima nastalim u prvoj polovici četvrtoga stoljeća i dalje (Pahomije, Bazilije, Augustin, Benedikt, itd.). Dosljedno tome, sve što Šagi-Bono piše o odnosu navodnih prvih redovnika prema »crkvenoj zajednici« (lokalnoj) ostaje neopravdano. O tom se odnosu može govoriti tek od četvrtog stoljeća i dalje. (Usput napominjem da postoje barem dva glavna mišljenja o povijesnim i stvarnim počecima redovničkoga života: jedni misle da on potječe već od apostolskih vremena, ustanovljen od samoga Krista, dakle *originis divino-apostolicae*; drugi pak misle da se o redovničkoj instituciji ili o strukturiranu redovničkom životu ne može govoriti prije druge polovice trećeg ili prve polovice četvrtog stoljeća. Ja se držim ovoga drugog mišljenja, što sam opravdao u svojoj knjizi *Vocazioni e spiritualità*, Rim, Ediz. Paoline, 1968, str. 61—63.)

Neka mi bude dopušteno prenijeti doslovno od Šagi-Bone: »Redova kao takvih nije bilo sve do srednjega vijeka. Postojali su samostani, koji imaju manju, veću ili nikakvu međusobnu vezu. Redovnički život je izrastao iz žive i po sebi dosta konkretne crkvene zajednice i ugrađivao se sa svojom aktivnošću u samu tu zajednicu te

ga je ona kao takva prihvaćala. Tek razvojem pravnog institucionaliziranja i centraliziranja Crkve, uslijed sve jače naglašivanog papinstva i tzv. 'božanskih prava' Svete Stolice, počela se osjećati potreba za mobilnijim grupama, koje bi Sveta Stolica mogla upotrijebiti u obranu i promoviranje svojih prava, kao i pravovjerja« (80b).

Pitam se: što je za našeg pisca »srednji vijek«? Koji su to samostani postojali bez Redova? Koje su to bile »mobilne grupe« redovnika za obranu i promoviranje prava Svete Stolice, kao i pravovjerja?

Obično se za crkveni srednji vijek računa vermenska epoha od god. 604. (tj. od smrti pape Grgura I.) do 1517. (tj. do publikacije Lutherovih teza). Naš autor piše da Redova nije bilo sve do srednjega vijeka. Valjda ovime misli tvrditi da stariji Redovi, poput bazilijanskoga ili benediktinskoga, nisu bili Redovi istoga karaktera kao kasniji, centraliziraniji, poput Prosjačkih Redova. *Transeat*, da to nisu Redovi u smislu kasnijih i današnjih, centraliziranijih, ali njihovi su »samostani« bili organizirani i upravljani veoma samostalno, te nije dopušteno govoriti da su bili usred crkvene zajednice ili u njezinoj službi (barem ne više i ne bolje nego kasniji, mlađi redovnici!). Uostalom, već sam spomenuo kako je benediktinski kardinal Schuster zastupao tezu da je sv. Benedikt imao odobrenje iz Rima, čime je Schuster tumačio brzu rasprostranjenost Benediktinaca i što je smatrao velikim dobrom i čašću za svoj Red.

Kad naš Šagi-Bono s neprikrivenim žaljenjem piše da su redovnici sačinjavali mobilnije grupe za obranu i promoviranje prava Svete Stolice kao i pravovjerja, onda samo potvrđuje nauku o »posebnoj svrsi« ili djelatnosti pojedinih Redova i Družba u Crkvi. Ili valjda ne očekujemo da će redovnici sačinjavati mobilnije grupe za prava nesvetih stolica i krivovjerja?!

3) *Egzistencijalno-praktični aspekti članka.* — Ukoliko sam dobro razumio pisca u *Svescima*, on je u suštini zabrinut za zaposlenje redovnika: oni bi, piše, mogli postati suvišni i ostati bez posla; biskupi bi mogli ne primati ih; znanstveni rad nije više privilegij ni Crkve ni redovnika...

Čini mi se da u ovom mojem napisu ima već više elemenata kojima se mogu stišati takve piščeve bojazni i sumnje: ako se redovnici drže svoje »posebne svrhe« i svega što ona uključuje i sobom nosi, onda nema straha da će nestati, postati suvišni ili nepotrebni. Uvjeren sam, a ovo bi mogli potvrditi mnogi generali i provincijalni starješine (ja sam ih vlastitim ušima čuo!), da biskupi svih dijelova svijeta itekako traže redovnike i redovnice, ali, dakako, da odgovaraju svome pozivu i svome zadatku. Koliko imamo redovnika — razmjerno prema njihovu apsolutnom broju — koji su doista duhovno i intelektualno spremni za suvremeni apostolat ili za suvremeni znanstveni rad, uvijek odgovarajući naravi vlastitoga Reda? Rekao bih da ih, nažalost, nema mnogo. Kad su provincijala jednoga Reda pitali koliko njegova Provincija ima osoblja, odgovorio je da ima »toliko« članova i »toliko« redovnika (podrazumijevao je da nisu svi članovi Provincije »redovnici«).

Ovo je razlikovanje veoma poučno.

Autor piše da »znanstveni rad« nije više naš privilegij. *Transeat*, ako time misli na tzv. profane ili egzaktne nauke. A teologija, filozofija humanističke i humane znanosti? Nećemo ih valjda prepustiti samo onima koji za njih, kako je prepoznato, nemaju ni spremne ni metafizičke podloge.

Neka mi se dopusti ovdje izraziti jednu misao, koju inače, *salva modestia*, više puta u školi ponavljam: svi svećenici, napose svećenič-redovnici, morali bi imati jednu »specijalizaciju«, po mogućnosti s kojim akademskim titulom, npr. iz dogmatike, moralke, biblijskih znanosti, crkvene povijesti, prava i slično; to bi im služilo bilo kao osobno zaposlenje, kad ga nemaju dovoljno u »službenom« smislu, možda i kao »hobby«, ili kao pravo sredstvo usavršavanja, apostolata, možda i zarade. Mislim, naime, da naša humanističko-teološka kultura redovito ne dovodi do specijalizacije, često znamo »sve i ništa«, te ne znamo zapravo što na nas spada, o čemu možemo kompetentno govoriti, čime se baviti, itd.

Dragi Zvonimire, zasuknimo rukave i stavimo se ozbiljno na posao. Vidjet ćete kako će nas ljudi tražiti, kako ćemo dolično služiti Bogu i Crkvi, kako ćemo — u dubini — koristiti drugima i sebi. Bez sumnje, ima krize u redovništvu i među redovnicima, kao što je ima i u cijeloj Crkvi. Dobro je i potrebno pitati se i tražiti: kako, zašto, odakle, zbog čega? Svatko bi od nas morao donijeti svoj odgovor. U istome dvobroju *Svezaka*, gdje je Vaš članak, J. Kuničić piše da »u mnogim publikacijama kod nas dolazi do izražaja upravo nejasnoća, dvoznačnost, konfuznost itd., kao da se upravo namjerava sakriti što se misli« (144). Dakle, jedan od uzroka naše krize mogao bi stajati u razumu, u istini, u znanju, odnosno u nerazumu, neistini i neznanju. Pročitao sam ondje i Vaš prednji članak, o kontestaciji u Crkvi. Onim ste me stranicama još više učvrstili u uvjerenju da moramo mnogo više učiti, da ne budemo žrtve neznanja i konfuznosti, to više što bismo morali druge dovoditi do znanja i svjetla. Riječ »kontestacija«, latinskoga podrijetla, ne znači samo »con-testari«, već može značiti i »testari-contra«, što je veoma različito i što treba imati pred očima, kad se kontestaciji pridaje redovito negativno značenje. Vi toga niste razlikovali pa ste strpali u istu torbu proroke, Krista, mučenike i svece s buntovnim Izraelcima i s antikonformističkim bradonjama naših dana. *Sit venia verbo!*

Ovim posljednjim riječima ne želim nimalo moralizirati, već ih izričem iz uvjerenja da im je ovdje pogodno mjesto. U novicijatu moje redovničke Provincije morali su jednom novaci svake večeri, prije večernje molitve, nešto čitati i onda se jasno pitati: N. N., *ad quid venisti?* I slijedio je odgovor. Rekao bih da je to veoma dobro i spasonosno, uz uvjet da ne ostane samo kod novaka ili u novicijatima. Svaki redovnik, svaka redovnička zajednica, Provincija i Red morali bi se pitati: zašto smo u Crkvi Božjoj? Koja nam je svrha? Što nam je doista činiti? Zašto smo ovoga ili onoga imena, ove ili one boje,

na ovom ili onom mjestu? Odgovori na ove upite sadržavaju naš »raison d'être«.

Dodatak Uredništva: Pošto su oba članka ugledala svjetlo, pojavila se Apostolska adhortacija Pavla VI. »Evangelica testificatio« od 29. VI. 1971. Kod nas se na tu egzortu osvrnuo npr. GK u br. od 11. VII. 1971. na str. 3. Značajna je primjedba GK-a što se u toj novoj egzorti smatra najvažnijom novom notom. Radi se o tekstu nekog subiektiviziranja poglavarevih zapovijedi. GK nije iz primjedbe izveo zaključak niti dao koju smjernicu, a još manje normu. A bilo bi poželjno, jer bi se nekako i njegova tvrdnja podložila verifikacionom postupku. Može li se iz te primjedbe izvesti da zadnju riječ nema poglavar ili starješina?

U Papinoj egzorti može se ukazati i na bremenitiji tekst. »Vrijeme je da s najvećom marljivošću, ako je potrebno, uznastojite reformirati svoju savjest te da čitav svoj život preispitate da uzmognete postići veću vjernost« (br. 53). Smatram da je pogibeljno i jednostavno vaditi samo pojedine tekstove. Ako gledamo ovu egzortu u cjelini, ona je u potpunom kontinuitetu s ostalim dokumentima o redovništvu. Ona je »adhortatio«, dakle kao neki »nagovor« na temelju poznatih i jasno iznesenih načela o redovničkom prisustvu u današnjem svijetu.

U ovoj izmjeni misli između vel. O. Zvonimira Šagi-Bone i dr. A. Matanića, stručnog poznavaoa redovničke pedagogije, očito se nameće neka konfrontacija s tekstom ove egzorte. Neke su stvari vrlo jasne.

Prije svega Pavao VI. prilazi problemu redovništva ne s gledišta pozitivnih znanosti, ni psihologije, ni sociologije, još manje s gledišta juridizma. Redovništvo je osobit znak Božje providnosti i funkcioniranja misterija spasenja u svijetu. Nije opravdano jednostavno reći da Redova nije bilo do srednjeg vijeka, jer se može reći da, nadovezujući se na eremite i anahorete, u Crkvi bitna redovnička usmjerenost života postoji od početka (br. 3). Konstantno traženje Boga po svom zvanju, život jedine i nerazdijeljene ljubavi prema Kristu, apsolutno predanje širenju njegova kraljevstva (isto mj.) spadaju u centar; institucionalnost je više periferno pitanje.

Jesu li strukture redovništva mrtve? Činjenice odgovaraju. Papa zna, svi znamo da opstojte strukture vlastite kontemplativnim, apostolskim ili aktivnim, i miješanim oblicima redovničkog života. Dok bude redovničkog duha, nastojanja da se — koliko se može i milost pomogne — ostvari redovnički ideal, redovništva će uvijek biti. Duh je plodan. Zar ne konstatiramo i u neposrednim okolinama da su neke redovničke skupine, lišene cilja prijeratnog opstanka, našle sebe u neznatno izmijenjenim ili predimenzioniranim pravcima rada? I da su danas brojnije nego prije rata? Sudbina redovničkih zajednica ne ovisi poglavito o igri ljudskih faktora, niti o »interakcionim tokovima«, jer su Redovi glavnijim svojim dijelom djelo Božje, dar Božji, plod suradnje čovjeka i milosti. Tu često moramo reći da ljudske misli nisu Božje misli te da ljudska mudrost mora konstatirati svoj neuspjeh. Karizma redovničkog života plod je Duha Svetoga koji uvijek u Crkvi djeluje (br. 11).

Što treba mijenjati? Vjernost konstantama redovničkog života, dakle svitosti utemeljitelja, evanđeoskim vrlinama i osnovnim strukturama zavjeta i samostanskog života, najbolje može poslužiti kao probni kamen autentičnosti redovničkog života (br. 12). Pavao VI. traži da se te strukture trajno oživljuju *unutar njim životom*, pa ne sumnja u njihovu izdržljivost. Bez sumnje, život kontemplativnih Redova manje je podložan promjenama, a ipak njihova egzistencija nije u pitanju (br. 8).

Može li opstojati specifična različnost među Redovima? Bez sumnje, ali ne tako da tu razliku shvatimo kao vrhovnu i nesvedivu, jer mnogostrukost Božje milosti uvijek je mnogostrukost MILOSTI (1 Kor 12, 12—30). Radi se,

možda, o jačem ili slabijem naglasku na ovu ili onu vrst djelovanja, na ovu ili onu redovničku praksu, ali to je dovoljno da govorimo o nekoj raznolikosti i neposrednoj specifičnosti.

Pavao VI. inzistira na unutarnjem životu. Pretjerana želja za fleksibilnošću može dovesti u pitanje i onaj minimum redovničkih opsluživanja bez kojeg ne možemo ni govoriti o potpunom i zreлом redovniku. Što može lako danas dovesti Redove do ruba propasti? Nesređeni zanos, poziv na bratsku ljubav ili apsolutiziranje ljubavi prema bližnjemu bez glavne dimenzije — ljubavi prema Bogu. Ni poziv na Duha nije dovoljan (br. 32). Prije svega i nadasve: bogatstvo unutarnjeg života. Psihologija nije dovoljna, ne, treba prijeći iz »psihičkog« u »duhovno« stanje i s njim skopčane preokupacije (br. 38).

Male zajednice? Nije li ta misao kao neka reakcija na gradski anonimati? Izvire li iz želje da se živi bliže gradu koji treba evanjelizirati? Ili da se živi s istomišljenicima jer nedostaje kreposti da se bratski suživljuje i s drugima, različitim u mišljenjima? Svakako bi bilo iluzorno misliti da će takve zajednice automatski razviti duh zajedništva. Život u manjim zajednicama stavlja na članove tih zajednica veće zahtjeve (br. 40). Poučavaju nas bračne zajednice. Monotonija minira i snažne zgrade ljubavi. U svakom slučaju, moguće su i male i velike zajednice, ali i male i velike (a bilo je i do sada jednih i drugih) moraju uvijek biti prožete evanđeoskim duhom, hranjene molitvom, obilježene mrtvljenjem starog čovjeka, vježbanjem u stvaranju novog čovjeka, i plodne u žrtvama (br. 40—41). A ono u čemu je danas istinska problematika redovništva jest upravo bijeg od sebe, od duhovnog života, od molitve i mrtvljenja. Molitvi dajte »prvo mjesto u svojim konstitucijama i u svojem životu« (br. 45).

Obnova? Uvijek tako da ostane bazična stabilnost, a neka se sporedni oblici mijenjaju (br. 51). Dakako, u redovničkim strukturama život malih ili velikih zajednica ne predstavlja bazičnu strukturu, to je periferno pitanje, koje se proživljavalo i prije, iako ne uvijek s jednakom srećom ni s jednakim rezultatima, jer vanjski okviri ne sile duh na svoj u Kristu slobodan ritam života. Nema sumnje, i u toj perifernoj promjeni bit će kolebljivih, bit će posve arbitrarnih pokusa, a neki će se pozivati i na Koncil da posumnjaju u samu bit redovništva (br. 2).

Je li egzempciji odzvonilo? Očito je iz koncilskih dokumenata (npr. CH D br. 35 4; ECCLESIAE SANCTAE br. 25 sl.) da je egzempcija vlastita redovnicama jedino u unutarnjoj upravi Reda, a u vanjskom nastupu nje nema. Govoriti da treba i to ukinuti znači atentirati na opstojnost redovničkog života. Bez te egzempcije ne mogu funkcionirati ni zavjeti, ni primjeren zajednički život, ni redovnička opsluživanja (br. 36), ni samoća ni šutnja (br. 35; 46), ni mnoge druge redovničke vrednote.

Ove sitne primjedbe ili referencije na tekst Pavla VI. neka nam posluže u traženju lijeka mnogim bolestima redovničkog života, ali ti lijekovi ne smiju biti ubojstvo pacijenta, nego njegovo liječenje. Treba pohvaliti dobru volju svih zainteresiranih, samo je tragika u tome da nije dovoljna dobra volja, a još manje je dovoljno optuživati i zabacivati sve što opstoji kao da je u sebi krivo. Lakše je rušiti nego graditi.

Uvijek sam imao dojam da pretjerano odbacivanje onoga što postoji, pa i u redovničkom životu, može značiti neku subjektivnu oholost. Hotično zastupati teoriju da u redovništvu unaprijed treba da opstoje samo male zajednice, samostanske obitelji kao osnovne društvene grupe, stavlajući po strani Provinciju ili Red, znači bijeg u individualiziranje, separatizam, cijepanje od zajedničkog stabla u kojemu grane nalaze svoj život i uvjete bujnosti.

Hoćemo li zastupati mišljenje da treba dati pojedincima što veću slobodu inicijative u stvaranju novih oblika redovništva? Tko se smatra pozvanim neka dokaže božanski poziv doista karizmatičnim životom, i Bog će oploditi

njegovo nastojanje, jer svaki je pothvat podložan zakonu da sadnica koja nije od Oca biva iščupana (Mt 15, 14). Od Oca je i skromnost, poniznost, poslušnost hijerarhiji.

Uostalom, zar je lako praviti eksperimente s dušama? Čini mi se da su preskupe, jer su preskupo plaćene. Ipak, tko se osjeća pozvanim da stvara nove Redove neka sluša glas Gospodnji, ali neka ne baca druge u ruševine, neka ne manipulira dušama.

SUMMARIUM: Si verbis quibus homines utuntur fides danda est, auctor articuli recte scriptorem alicuius articuli de vita religiosa tempori nostro accomodanda arguit. Talem articulum scripsit rev. P. Z. Šagi-Bono, et protulit non pauca sine fundamento, alia celeriter, nonnulla non sine possibilitate haud contemnendi periculi pro recto cogitandi ac vivendi modo. Sic, P. Šagi-Bono videtur non satis supernaturalem Ordinum religiosorum originem attendere; crisim in Ordinibus repetit ex periphericis considerationibus; non satis ultimum a proximo fine in Ordinibus distinguit; interno fervori ac spiritui religioso parvum dat locum; nec historiae nec theologiae consona videtur asserere etc. Ignorantia, primo loco ignorantia theologiae, at etiam, idque magis, defectus educationis ac vitae spiritualis religiosae potior dicenda fons malorum quae religiosos Ordines hodie premunt. Religiosi sunt qui crisim creant, ac suo modo agendi sustentant. Conscii sunt necne suae responsabilitatis?